

GILLIAN CROW

„ACEST OM SFÂNT”

Impresii despre Mitropolitul Antonie

© **Editura Theosis**

www.theosis.ro

office@theosis.ro

Tel: 0770/111916, 0746/792321

Fotografia de pe copertă: Mitropolitul Antonie, casa parohială, 1965.

Traducerea s-a efectuat după originalul în limba engleză

Gillian Crow, *'This Holy Man'. Impressions of Metropolitan Anthony*,

© Darton, Longman and Todd Ltd, 2005

© **Editura Theosis** pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CROW, GILLIAN

„Acest om sfânt” - Impresii despre Mitropolitul Antonie/

Gillian Crow ; trad.: Irina-Monica Bazon ; pref.: Preasfințitul

Părinte Macarie Drăgoi. - Oradea : Theosis, 2017

ISBN 978-606-92765-9-4

I. Bazon, Irina Monica (trad.)

II. Drăgoi, Macarie (pref.)

2

Redactor: Virgil Baidoc

Corectura: Romina Sopoian

Tehnoredactare și copertă: Delia Maria Kerekes

GILLIAN CROW

„AGEST OM SFÂNT”
Impresii despre Mitropolitul Antonie

Traducător:
Monica-Irina Bazon

Cuvânt înainte de:
Preasfințitul Părinte Macarie Drăgoi

Theosis
2017

CUVÂNT ÎNAINTE

Este tot mai greu să mărturisești credința, să păstrezi firescul printr-o discernere de factură duhovnicească, într-o atmosferă tot mai rarefiată din punct de vedere spiritual, în fața unui atac fără precedent al secularismului totalitarist extrem, atac malefic orchetrat împotriva vieții duhovnicești și a vocației dumnezeiești a omului. Nici măcar pentru slujitorii altarului nu mai apare dimensiunea pastorală și slujitoare, simplă și firească, precum era în timpurile de odinioară, atât în spațiul nostru românesc, cât și în cel occidental.

Este greu să vorbești despre cunoașterea lui Dumnezeu, pentru că raționalismul post-modernității, dublat de o filosofie a *libertăților* de toate nuanțele, transformă discursul religios într-o analitică prezentare de argumente, acceptate mai mult sau mai puțin de auditoriu. Dacă în teologia de catedră, printr-o sistematizare scolastică vorbim de cunoașterea naturală sau supranaturală a lui Dumnezeu, apofatică sau catafatică, în viața liturgică și duhovnicească vorbim de cunoașterea lui Dumnezeu numai prin experiența duhovnicească și mistică a celor care l-au trăit pe Dumnezeu. De aceea, în perioada primului mileniu, și nu numai, Sinaxarul și Patericul erau filele de viață indispensabile celor care doreau să îl cunoască și să se unească cu Dumnezeu, urmând modelul sfinților.

Astăzi pare tot mai greu să vorbim despre *cum îl putem trăi pe Dumnezeu* în lumea policromatică religioasă sau atee. Cu toate acestea, avem în Occident multe chipuri lu-

minoase și înduhovnicite care au făcut din trăirea în Hristos un fișec al mărturisirii credinței. Amintesc doar în treacă ecoul puternic a vieții Sfântului Ioan Maximovici sau al Arhimandritului Sofronie Saharov, două din multele predici vii, trăite și împărțite celorlalți.

Părintele Mitropolit Antonie Bloom se înscrie pe aceeași linie a trăirii și mărturisirii credinței. El este cunoscut publicului românesc din multele lucrări apărute în ultimii ani, în care o parte din conferințele, interviurile radiofonice sau predicile sale au fost traduse în limba română spre folos duhovnicesc. Nu poți rămâne insensibil la experiența rugăciunii, la povestea bolii și a morții, la experiențele sale medicale sau la cele pastorale, care se transformă, pentru fiecare din cei care îl citesc, în apoftegme de pateric, în sfaturi pentru o lume confuză, dar plină de speranța lucrării Duhului Sfânt.

Născut în familia unui diplomat al Ambasadei Imperiului Țarist, nevoit să guste de timpuriu din potirul amar al exilului împreună cu cei dragi, absolvent mai apoi al Facultății de Medicină din Sorbona și medic practicant în Corpul Medical al Armatei Franceze, monah în secret, după o chinuitoare criză existențială dominată de gândul sinistru al sinuciderii, preot paroh al comunității ortodoxe ruse din Anglia, și în cele din urmă arhiepiscop slujitor, om de televiziune și de radio, Părintele Antonie a fost o personalitate fascinantă – „cea mai autentică voce a creștinismului din Marea Britanie a anilor '70 - '80”, așa cum l-a numit odinioară un cunoscut prezentator al postului BBC.

Volumul de față prezintă numeroase episoade din viața Vlădicăi Antonie, veritabile file de Pateric, cu întâmplări ale felului de a fi ale „acestui om sfânt” a cărui personalitate, în pofida faptului că poate fi uneori receptată ca aspră de către cei din jur sau chiar greu de suportat, este în întregime transfigurată de Duhul Sfânt – izvorul sfințeniei.

Salutăm traducerea acestei lucrări scrisă de doamna Gillian Crow, care prezintă în filele ei, urmele unei altfel de biografii, ca cea care i-a fost ucenică apropiată. Experiența domniei sale, în urma convertirii la Ortodoxie, datorată blândului arhipăstor Antonie, a fost însumată până acum în câteva lucrări apreciable despre ortodoxie în spațiul anglo-saxon. Cu această carte, doamna Gillian Crow mai așază o mărturie despre lucrarea Duhului Sfânt în lume, care îi luminează și îi întărește pe cei care caută pacea inimii.

Recomandăm cu multă căldură și bucurie duhovnicească această lucrare, în care veți descoperi un om ca noi, dar care a lucrat, potrivit mărturiei pauline (I Corinteni 15, 10) ajutat de harul dumnezeiesc pentru slujirea semenilor acestor vremuri. Suntem încredințați, deopotrivă, că această carte va fi doar un început în descoperirea lucrării lui Dumnezeu în viața omului contemporan, pentru ca omul să își regăsească menirea mulțumitoare, euharistică, pentru toate darurile primite. Slavă lui Dumnezeu pentru toate și pentru aceste chipuri de pateric atât de necesare vremurilor acestea!

† Părintele Episcop Macarie Drăgoi
al Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord

Stockholm, 12 noiembrie 2016

*Sfinții Martiri și Mărturisitori Năsăudeni
Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod,
Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu*

INTRODUCERE

Mitropolitul Antonie se autocaracteriza foarte diferit față de modul în care îl prezintă titlul acestei cărți. „Nu sunt un om bun” le spunea oamenilor, conștient de propriile neputințe. Această modestie nu izvora dintr-o falsă smerenie, ci din intuirea slavei lui Dumnezeu, în lumina căreia se vedea pe sine cu totul nevrednic.

Totuși, pentru cei din jur, prezența sa răspândea adesea această lumină, astfel că mulți îl descriau folosind cuvintele Arhiepiscopului Metodie, fost Arhiepiscop grec al Londrei, care, cu ocazia vizitei la Catedrala Rusă din 2 martie 1986, l-a numit „acest om sfânt”. Această caracterizare amintește modul în care a fost descris, mai demult, într-un interviu la radio, drept o „icoană vie”, imagine care reflectă nu numai aspectul său fizic, cu barba lungă și privirea intensă, ci și impresia puternică de om în care se putea distinge limpede chipul lui Dumnezeu.

Sfințenia sa era însă relativă. Putea reflecta deosebit de viu mesajul creștin; alteori, însă, când era obosit, bolnav sau trist, sau pur și simplu lumesc, putea fi de nepătruns, asemenea oricărui om, latura mai întunecată a firii sale estompând chipul dumnezeiesc. Această carte nu este o hagiografie, pentru că Mitropolitul Antonie nu a fost un sfânt, ci, asemeni tuturor, un om cu scăderi și slăbiciunile ce puteau fi iritante și, uneori, incomode pentru cei cu care interacționa. Exista un contrast paradoxal între măreția omului și vulnerabilitatea caracterului său.

Tema acestei cărți este măreția omului – în termeni creștini, roadele pe care Mitropolitul Antonie le-a adus: viziunea sa ortodoxă și propovăduirea Evangheliei; lucrarea sa ca propovăduitor de frunte al Ortodoxiei în Anglia modernă, activitate concretizată nu numai prin înființarea propriei eparhii, ci mai ales prin puternicul impact al scrierilor și predicilor transmise la radio, precum și prin lucrarea sa ecumenică; și imensa contribuție adusă Bisericii Ortodoxe din întreaga lume, nu doar din Rusia.

În perioada sovietică, a realizat transmisiuni radiofonice regulate în Anglia. Autoritățile au încercat să bruieze emisiunile, dar planul le-a fost parțial zădărnicit de o situație ironică, reflectând umorul Mitropolitului Antonie: o rudă din Moscova i-a spus că bruierea funcționa în clădirile solide construite înainte de revoluție, dar nu avea niciun efect în construcțiile mai fragile ridicate chiar de sovietici. Astfel, mii de oameni i-au putut asculta vocea – uneori, singura care predica speranța în vremurile sovietice de răstriaște. Scrierile sale – atât cărțile publicate, cât și transcrierea numeroaselor discursuri și conferințe – au cunoscut o largă distribuție prin sistemul samizdat (presa dizidentă) și se spune că în Rusia Sovietică erau mai influente decât scrierile lui Soljenițin. La toate acestea se adaugă maniera sa aparte de propovăduire a Ortodoxiei, care nu era rigidă sau reacționară, cum e adesea percepută, ci vibrantă, deschisă, din care iradia adevărul Evangheliei.

O altă contribuție majoră a sa a fost viziunea conform căreia Ortodoxia trecea dincolo de granițele țărilor tradițional ortodoxe. El considera credința ortodoxă, pe bună dreptate, ca fiind nici mai mult, nici mai puțin decât creștinismul autentic, Evanghelia deplină cu mesajul ei universal. A înțeles că misiunea diasporei ortodoxe din secolul XX era de a împrăști semințele valoroase ale lui Dumnezeu pe întreg pământul, semințe menite să încolțească și

să dea rod oriunde erau aruncate. Prin urmare, a căutat să înlătore din eparhia sa filetismul, o erezie care se răspândise asemeni unei boli în jurisdicțiile ortodoxe, și să aducă Ortodoxia în inimile tuturor oamenilor, indiferent de rasă, naționalitate sau cultură. Aceasta a fost viziunea sa asupra Ortodoxiei în toate locurile unde s-a aflat, începând cu Europa Occidentală. În aprilie 2003, a primit cu bucurie propunerea Patriarhiei Moscovei de a înființa o Mitropolie a Europei Occidentale la conducerea căreia să fie numit și prin care să-și materializeze viziunea care să constituie fundamentul unei viitoare Biserici Ortodoxe a Europei Occidentale. Din păcate, a conștientizat prea târziu acest lucru – doar cu patru luni înainte de moartea sa, când cancerul de care suferea avansase foarte mult – dar a văzut în scrisoarea Patriarhului o confirmare a misiunii la care se angajase. Aceasta a constituit o recunoaștere binevenită, chiar dacă tardivă, a activității sale bisericești.

Se poate ca Mitropolitul Antonie să fi fost un om sfânt. Însă fără îndoială, nu era ceea ce am numi un om pios. Spre deosebire de alții, nu era preocupat de participarea la absolut toate slujbele religioase. În mod voit, nu spunea rugăciunea înainte de mese. Nu adopta un ton sau un vocabular pios și nici nu oferea altfel de îndrumări duhovnicești în afara celor strict practice. În ciuda activității sale monahale, evlavia sa nu era una specifică vieții de mănăstire, ci mai degrabă unui om care trăia printre bărbați și femei; în consecință, evlavia sa nu se diminuase, ci sporise în dimensiunea sa personală.

Cât despre scăderile și neajunsurile pe care le avea – slăbiciunile caracteristice majorității oamenilor, pe care nu le-a depășit niciodată – acestea nu ne preocupă și, în mare parte, nici nu trebuie să ne preocupe.

Mitropolitul Antonie nu voia să i se scrie o biografie oficială fiindcă simțea că viața sa, atât cea de preot, cât și

cea de doctor, era prea legată de alți oameni cărora le datora discreție. Pretindea că nu ține un jurnal, ci doar o agendă cu programul întâlnirilor, și că distruge toate scrisorile primite, chiar și pe cele oficiale (deși acest lucru nu este în întregime adevărat). Totuși, mi-a sugerat să scriu ceea ce el numea o „biografie lirică”, o colecție de impresii și anecdote scrise în stilul informal al propriilor sale cărți.

Aceasta nu este o prezentare obiectivă. Mitropolitul Antonie era un om care, în mod inevitabil, te impresiona. A fost părintele meu duhovnic, căruia îi datorez convertirea la credința ortodoxă și practicarea Ortodoxiei. Scriu ca să împărtășesc și altora din ceea ce a dăruit fiilor săi duhovnicești: înțelepciunea și învățăturile sale, entuziasmul pe care îl manifesta, o profundă înțelegere a rugăciunii, viața sa dedicată deplin Evangheliei și senzația de a fi în prezența unui om ce răspândea în jur lumina dumnezeiască ce ardea în el.

Se știe că Mitropolitul Antonie se călăuzea după cuvintele Sfântului Pavel: „Urmați-mi mie, precum și eu urmez lui Hristos”. Istorisirile referitoare la propria viață aveau mereu scopul de a-i face pe ascultători să reflecteze asupra unor lucruri esențiale. *Acest om sfânt* este, prin urmare, mai puțin preocupat să vorbească despre treburile oficiale în care era angajat decât să transmită ceva din viața, credința și spiritualitatea sa, din înrâurirea pe care acestea au avut-o asupra celorlalți oameni. Am ales intenționat cuvântul „ceva”. Era un om foarte retras, cu o timiditate înnăscută pe care nu și-a învins-o niciodată. Îl caracteriza o detașare și o reținere potrivite vocației sale monahale, dar era, în același timp – conform propriilor mărturisiri – un adevărat lup singuratic, astfel că, dincolo de scuza privind păstrarea confidențialității, respingea din start ideea de a-și deschide sufletul. E adevărat că, din când în când, ținea câte o predică pătrunzătoare care era aproape o spoveda-

nie, în care vorbea despre nereușitele pe care le întâmpinase atât în activitatea sa, cât și în viața personală.

Cu toate acestea, detaliile referitoare la activitatea și gândurile sale sunt, în mare măsură, învăluite în mister, fapt pe care unii l-au interpretat ca fiind intenționat.

Nu a permis nimănui, în afara câtorva oameni, să intre în încăperile simple, aflate în spatele catedralei ruse din Londra, unde a locuit de la jumătatea vieții până în ultimii săi ani de viață pământească. Închizând ușa în urma sa, se retrăgea într-o solitudine fizică similară vieții sale lăuntrice. Deseori, își descria sufletul ca pe o grădină înconjurată de ziduri unde nu dorea să primească niciun străin. Erau momente când activitatea sa de preot îl forța să îngăduie scurte priviri în interior, dar permitea acest lucru din supunerea la voia lui Dumnezeu și cu sentimentul că, pentru el, acest exercițiu era foarte solicitant.

Fără a pătrunde dincolo de limitele impuse de Mitropolitul Antonie, această carte expune ceea ce el însuși a dezvăluit despre sine, fie prin cuvinte, fie prin fapte, oamenilor din jurul său. Apela foarte des la anecdote ca la un mijloc de a ilustra felul în care l-au modelat propriile experiențe și felul în care a învățat să facă față problemelor cu care se confruntau ascultătorii săi. La prima vedere, această modalitate putea părea anostă – de exemplu, aceasta a fost impresia inițială a compozitorului John Tavener, potrivit biografiei acestuia – și îi putea dezamăgi pe cei care nu erau dispuși să persevereze. De fapt, departe de a fi un lucru banal, interesul Mitropolitului Antonie pentru anecdote constituie o latură autentică a tradiției creștine, anecdotele sale înrundindu-se cu poveștile Părinților pustiei, față de care avea o considerație deosebită. Un copil a rezumat ceea ce i-a scăpat acelei persoane sofisticate: „El ne vorbește în parabole”. Folosea aceste anecdote pentru a-i face pe oameni să se simtă în largul lor, pentru a-i in-

strui, pentru a-i dojeni blând și, adesea, pentru a introduce o notă de umor într-o conversație sau predică pe teme serioase. Având ca model parabolele din Evanghelia și din Părinții pustiei, el știa că anecdotele se păstrau deseori în memorie mult timp după ce predicile erudite fuseseră uitate.

În toate aceste cazuri, apelul la anecdote era deliberat, lucru de care mi-am dat seama mai clar atunci când, la finalul unei convorbiri private foarte profunde, a afirmat dintr-o dată, cu o voce plină de regret: „Am discutat atât de serios astăzi că nu am avut când să-ți spun nicio anecdotă!”. De asemenea, se folosea de anecdote, fie inconștient, fie în alt mod, așa cum fac oamenii reținuți: pentru a crea impresia unei legături mai personale, în timp ce, în realitate, menținea o distanță menită să-l protejeze.

Deși povestirile deveniseră stereotipice, după ce fuseseră repetate o viață întreagă, pentru fiecare ascultător păreau noi și spontane fiindcă își puna mereu tot sufletul în cuvintele pe care le rostea. Dacă miezul fiecărei povestiri rămânea același, Mitropolitul Antonie putea oferi o mulțime de detalii suplimentare. I-am atras atenția odată cu privire la această tendință de a fi inexact, iar cu următoarea ocazie când a mai istorisit o anecdotă în cadrul unei discuții, și-a fixat asupra mea privirea blândă, dar, în același timp, mustătoare, și a spus: „Ei bine, poate că am mai relatat această povestire în mod diferit altădată, dar tâlcul ei a rămas același.” Cu alte ocazii, din cauza oboselii, putea să încurce un loc sau să atribuie greșit un text, așa cum se întâmpla uneori când cita din Biblie sau din Sfinții Părinți, în timpul predicilor. Aceste greșeli puteau fi trecute ușor cu vederea, mai degrabă decât stilul său anecdotic, fiindcă esențial era adevărul din spatele detaliilor.

Prin urmare, nu m-am străduit cu tot dinadinsul să găsesc versiunea originală a fiecărei anecdote, ci am re-

produs esența fiecăreia în stilul specific Mitropolitului Antonie și, pe cât posibil, cu propriile sale cuvinte, rostite în anumite împrejurări. Îi plăcea în mod deosebit să spună povestiri sub forma unor dialoguri, imitând uneori vocea și accentul personajelor și, din când în când, arborând un ton sec, sarcastic sau adoptând expresii faciale și gesturi dramatice. Era un actor înnăscut, trăsătură specifică rușilor.

Era, de asemenea, un talentat orator și predicator. Avea un mod inspirat de înțelegere a creștinismului, viziune pe care o transmitea limpede și cu entuziasm în oricare dintre limbile pe care le vorbea în momentul respectiv. Considera că este înzestrat cu darul de a vorbi în public, dar că are mai puțin succes în discuțiile individuale. Fără îndoială, pentru sutele de oameni care cereau stăruitor să-l vadă pentru a primi sfat duhovnicesc, acest din urmă aspect nu era adevărat, însă încrederea în darul său de a predica și de a ține cuvântări, aproape de fiecare dată fără notițe, era pe deplin întemeiată.

Într-o predică rostită în noiembrie 1987, Mitropolitul Antonie a repetat cuvinte cunoscute credincioșilor, reflectând esența vieții creștine în viziunea sa: numai atunci când cineva a ajuns să întruchipeze mesajul viu al Evangheliei poate spune că a înțeles cu adevărat acest mesaj. Ucenicii lui Hristos trebuie să fie – spunea el – de o asemenea calitate încât oamenii care îi privesc să fie contrariați, uimiți, cutremurați, înfiorați la gândul că au întâlnit niște bărbați și femei care ies din rândul oamenilor obișnuiți, nu datorită înțelepciunii sau modului lor de a judeca, ci fiindcă sunt diferiți: au devenit făpturi noi.

Pentru ascultătorii săi, aceste vorbe nu erau niște simple cuvinte meșteșugite. Însuși Mitropolitul Antonie le întrupa într-o bună măsură. Prin credință, ajunsese să se deosebească în mod evident de oamenii de rând. Mulți

dintre cei care îl întâlneau pentru prima dată erau cuprinși de impresia copleșitoare că se aflau în fața unui om a cărui credință vie îl transformase, ridicându-l mult deasupra oamenilor din jurul său. Vedeau în el o persoană cu totul aparte, care se încadra – incipient – în acea categorie unică de oameni pe care îi numim sfinți.

Mitropolitul Antonie nu credea că trăia conform mesajului său într-un mod care ieșea în evidență. Dimpotrivă, deseori spunea că, de fiecare dată când începea să vorbească despre Evanghelie, i se părea că bate un cui în propriul coșciug pentru că propria sa viață îi contrazicea cuvintele. Desigur, acest lucru era adevărat în unele privințe. Trăia cu însuflețire, prezent cu întreaga ființă în fiecare moment, ceea ce înseamnă că greșelile și nereușitele sale erau la fel de intense ca și virtuțile sale. Trăirile sale aveau ceva din intensitatea arderii unui meteorit, ceea ce era fascinant, câtă vreme nu erai „victimă” acestei arderi așa cum se întâmpla uneori în cazul unor oameni sau circumstanțe.

Totuși, în ciuda slăbiciunilor sale, mulți oameni se simțeau atrași către el, nu doar pentru că învățătura sa ortodoxă părea adevărată, ci și pentru că părea să-i demonstreze adevărul. Ceva insolit frapa la el. Descria Ortodoxia drept nebunie. „Dar ciudat este faptul că ceilalți oameni vor să o înțeleagă”, spunea el. Pe drept cuvânt, oamenii erau puși în fața unei enigme și a provocării de a o descifra și, în căutarea unui răspuns, mulți au aflat calea către mântuire. Arhiepiscopul Metodie l-a caracterizat, succint: „Acest om sfânt”, iar ceilalți au fost de acord.

Înțelegea viața în Hristos ca pe o provocare emoționantă, plină de bucurie, dar care cerea, în același timp, dăruire totală și, la nevoie, chiar moartea. Nu era o chestiune de cunoaștere, ci de devenire.

Această carte dă mărturie despre străduința sa concretă de a întrupa mesajul Evangheliei și de a-l face cunoscut

celorlalți. Lucrarea sa era închinată nevăzutului. Însă, deși nu a dorit să fie expus în amănunt nici partea luminoasă, nici cea întunecată a vieții sale, a vrut ca oamenii să știe că ambele laturi au existat. Ar fi acceptat, fără îndoială, să citez un comentariu răutăcios pe care l-a făcut în urma unui articol pe care l-am scris pentru *Church Times* cu ocazia aniversării a 75 de ani de la nașterea sa. Articolul a fost prezentat în revistă cu titlul „Un omagiu adus Mitropolitului Antonie”. Nefind genul de om căruia să-i placă omagiile, ulterior mi-a atras atenția că existau o mulțime de alte lucruri, mai puțin laudabile, pe care le-aș fi putut spune despre el și pe care le-a rezumat în cuvintele: „Ai fi putut spune despre mine că sunt un netrebnic, fiindcă și acest lucru este adevărat.”

Scopul acestei cărți este de a evoca nu activitatea sa exterioară, ci lucrarea ziditoare din viața duhovnicească, astfel încât și alți oameni să fie inspirați prin exemplul său.

Partea întâi

ANII DE ÎNCEPUT

OBÂRȘIA

Mitropolitul Antonie al Surojului, născut André Borisovici Bloom, a avut ceea ce numea o „obârșie”. Fiu de diplomat și nepot al compozitorului Scriabin¹, s-a născut cu puțin înainte de izbucnirea Primului Război Mondial în clasa burgheză a Imperiului Rus, o lume care avea să se stingă în curând, supraviețuind doar în rândurile emigranților din care va face și el parte. Biserica Ortodoxă Rusă, aservită vechiului regim, dar în mare măsură marginalizată de elita agnostică a țării, părea destinată să împărtășească soarta regimului imperial care se clătina. Dar Ortodoxia nu cunoaște moartea fără înviere, iar Biserica avea să învie și să dea roade, nu numai în timpul ororilor și persecuțiilor din Rusia Sovietică și ulterior, când va renaște după căderea comunismului, ci și în exil, prin viziunea și exemplul unor oameni precum Mitropolitul Antonie.

André Borisovici Bloom s-a născut la 19 iunie 1914 în Lausanne, Elveția, tatăl și mama sa locuind împreună cu bunicii materni, Nikolai și Olga Scriabin. Deși nu avea un titlu nobiliar, familia Scriabin se considera o familie nobilă, plasându-și cu mândrie originile în Rusia Centrală medievală. Generații la rând, bărbații acestei familii au urmat cariere militare. Tatăl lui Nikolai, Alexander Ivanovici

¹ Mama Mitropolitului Antonie Bloom era sora compozitorului Alexander Scriabin (n. trad.).

(1811-1879), a fost colonel în artileria țarului și a fost decorat cu Ordinul Sfântului Gheorge. În 1846, Alexander s-a căsătorit cu Elisabeta Ivanovna Podcerkova, mai tânără decât el cu doisprezece ani. Ei au închiriat o casă la periferia Moscovei, unde au crescut opt copii, Nikolai, născut în 1849, fiind al doilea.

Se spune că Alexander Ivanovici era un om sever, care a impus în familie o rigoare militară și care, drept răsplată, și-a văzut toți fiii, cu o singură excepție, călcându-i pe urme în cariera militară. Viața avea însă și o latură mai puțin aspră. Momente binevenite de destindere erau oferite de muzica pe care tinerii ofițeri o cântau ca amatori; toți membrii familiei cântau la un instrument, această situație urmând să aibă consecințe neprevăzute în viața lui Nikolai.

El era excepția de la regula care se instituisese în familie ca toți să urmeze cariere militare. Urechea sa muzicală fină l-a ajutat să-și dezvolte abilități lingvistice și, în ciuda nemulțumirii tatălui său, a insistat să întrerupă tradiția familiei și să urmeze o carieră civilă prin care să își valorifice acest talent. După ce a studiat Dreptul la Universitatea din Moscova, a studiat și limbile orientale în Sankt Petersburg, reușind să stăpânească rapid araba și turca. Se întrezărea un viitor în diplomație. După absolvire, Nikolai a intrat în serviciul diplomatic imperial și a fost trimis la Constantinopol, capitala Imperiului Otoman, ca dragoman (interpret) la Ambasada Rusiei.

A urmat o altă ruptură de tradiția familiei. S-a căsătorit de tânăr, iar alegerea miresei – nu a fost o căsătorie aranjată, cum era datina – i-a trădat înclinația înnăscută către muzică: o tânără pianistă de concert, Liubov Petrovna Shchetinina. În 1871, aceasta i-a născut un fiu, Alexander Nikolaevici Scriabin, viitorul compozitor.

Nenorocirea s-a abătut repede asupra familiei. Liubov suferea de tuberculoză. În 1872, într-un ultim efort zadar-

nic de a-i găsi un tratament, Nikolai a dus-o în Italia, unde aceasta a murit și a fost înmormântată. Scurta viață de familie lua sfârșit pentru Nikolai și, lăsându-și copilul în Moscova în grija surorii sale (pe care o chema tot Liubov), și-a continuat cariera diplomatică în Turcia și Balcani.

Muzicologii au afirmat deseori că, în timp ce compozitorul Scriabin moștenise ținuta soldățească și statura mică de la familia tatălui său, talentul său muzical provenea exclusiv de la mama sa. Mai mulți factori indică faptul că această presupunere nu este adevărată. Atracția lui Nikolai față de o pianistă și cultivarea talentului fiului său în familia bunicului patern dovedește un interes al familiei Scriabin față de muzică. Familia a recunoscut, nemaidecât, talentul tânărului Alexander, ducându-l pe băiatul în vârstă de șapte ani la Anton Rubinstein, la Conservator, pentru a fi evaluat. Nikolai își va alege o a doua soție care cânta la pian – ca amatoare, dar „fermecător”, potrivit unuia dintre biografii lui Scriabin – iar unul dintre fiii ei, frate vitreg al compozitorului din partea tatălui său, avea, mai târziu, să ia în considerare o carieră de muzician profesionist. Dar cele mai autentice și, probabil, surprinzătoare calități muzicale ale lui Scriabin – renumitele sale abilități sinestezice, darul de a „vedea” tonurile muzicale în culori – care au jucat un rol decisiv în crearea compozițiilor sale au fost, incontestabil, moștenite de la Nikolai, nu de la mama sa. O generație mai târziu, Mitropolitul Antonie, nepotul lui Nikolai din partea celei de-a doua soții, avea să moștenească aceeași ciudată aptitudine.

În 1880, Nikolai s-a recăsătorit. La acea vreme era consul rus la Trieste, oraș care pe atunci făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Noua sa soție era o italiancă din partea locului pe nume Olga Ilinicina Fernandez (și-a luat numele creștin și patronimic când s-a căsătorit), o fată scundă, cu ochi negri, de numai 17 ani. Ca în cazul pri-

mei căsătorii a lui Nikolai, nu a fost o căsătorie aranjată, așa cum era tradiția în Rusia. E adevărat că provocase o oarecare tulburare în familia Olgăi, deoarece, din trei surori, aceasta era a doua și, conform tradiției, cea mai mare ar fi trebuit să se căsătorească prima.

Sora cea mare s-a căsătorit în cele din urmă cu un vienez, având să găzduiască la începutul anilor '20, pentru scurt timp, familia Bloom. Mulți ani mai târziu, Mitropolitul Antonie avea să-și amintească de ea pentru curajul și altruismul de care dăduse dovadă atunci când, la bătrânețe fiind, deși ajunsese diabetică și dezvoltase o cangrenă la picior, a refuzat operația, preferând să moară și să lase ru-delor sale nevoiașe banii care ar fi trebuit cheltuiți cu operația. Sora cea mică a avut, mai târziu, un mariaj nefericit cu un croat.

Nici viitorul Olgăi în căsnicie nu părea să se anunțe fericit. Era cu 13 ani mai tânără decât Nikolai. Având, de timpuriu, un fiu vitreg crescut la mare distanță de o mătușă foarte afectuoasă și o mamă văduvă de care trebuia să aibă grijă, la acestea adăugându-se statutul ei de soție adolescentă de diplomat rus, noua ei viață nu putea să fie ușoară. Era totuși o persoană onestă și de încredere, așa cum avea să și rămână pentru întreaga și îndelungata sa viață, având înclinația naturală de a lua lucrurile ca atare.

De pildă, odată, înainte de căsătorie, a vizitat un circ ambulant care își atrăgea spectatorii anunțând intrarea liberă. Olga nu a bănuțit că nu era câtuși de puțin vorba de un gest generos din partea conducerii circuitului până când, după ce a vizionat spectacolul, a fost surprinsă la ieșire de un afiș în care i se solicita plata unei sume pentru a putea ieși. Când era copil, Mitropolitul Antonie exploata uneori această slăbiciune dintr-un imbold inofensiv de a se amuza, neputându-se abține să nu îi spu-

nă povești fanteziste la care ea reacționa de fiecare dată făcând ochii mari și exclamând: „Chiar este adevărat?”

Și alte persoane aveau să o îndrăgească la fel de mult pe Olga. Fiul ei vitreg, Alexander, ajunsese să i se adreseze „ma-mușka” („mămică” în rusă). Mulți ani mai târziu, i-a cerut să fie prezentă când a născut soția sa, permițându-i chiar să aibă prioritate în fața soției lui în alegerea numelui uneia dintre fiicele sale. Deși însușirile italiene pe care le moștenise Mitropolitul Antonie de la Olga nu-l impresionau – îi dispăcea temperamentul, spunea el – totuși, avea de la ea înfățișarea fizică, în special fascinanții ei ochi căprui și îi datora cunoașterea limbii italiene. De asemenea, păstrase până la o vârstă înaintată abilitatea de a mânca spaghete cu o îndemânare ce vădea influența ei.

După ce aranjase convertirea Olgăi la Ortodoxie pentru a fi oficiată căsătoria – cei din familia Scriabin nu erau religioși, dar trebuiau respectate anumite convenții – Nikolai a decis că noua sa soție trebuie să învețe rusa, pentru a fi a doua limbă vorbită în familie, pe lângă franceza cu ajutorul căreia comunica. I-a oferit o carte de gramatică, un dicționar și operele complete ale lui Turgheniev și i-a spus să se apuce de treabă. „Nu a fost niciodată o vorbitoare foarte bună de rusă – spunea Mitropolitul Antonie – dar, până la sfârșitul vieții, nu a vorbit decât în limba și în idiomul lui Turgheniev.”

În 1882 cuplul s-a întors pentru scurt timp în Rusia. Se spune că Alexander, în vârstă de unsprezece ani, a cântat după ureche „Gavota” de Bach și „Cântecul gondolierului” de Mendelssohn, pe care le auzise în interpretarea Olgăi. În acel moment, Olga era deja mama unui fiu și avea să îi mai nască lui Nikolai încă trei fii, deși toți vor muri de tineri în confruntări militare. În 1889, a dat naștere singurei fiice, Xenia, care va deveni mama Mitropolitului Antonie. Între timp, Nikolai și-a continuat cariera diplo-

matică în diferite regiuni ale Imperiului Otoman, fiind, în cele din urmă, promovată la gradul de consul general în Erzurum, în estul Turciei. Semnătura sa a fost cea care a validat pașaportul imperial al lui Igor Stravinski, la prima călătorie a acestuia în străinătate, în 1907. Obișnuit cu locul unde se căsătorise a doua oară și cu o familie tot mai numeroasă, Nikolai era tot mai puțin dispus să meargă în concedii în Rusia. Mai târziu, el și Olga au preferat să se întâlnească cu Alexander în Europa de Vest, unde își petreceau concediile, deși compozitorul îl considera pe tatăl său din ce în ce mai plictisitor și retrograd pe măsura trecerii timpului.

Și-au trimis copiii acasă, la Sankt Petersburg, pentru a primi o educație. Fiica lor, Xenia, a fost înscrisă la Institutul Smolny care, la acea vreme, era cea mai prestigioasă școală de fete din Rusia. Mai târziu școala a căpătat o notorietate neașteptată, atunci când bolșevicii au rechiziționat-o pentru a deveni sediul lor central în timpul Revoluției de la 1917. După cum era de așteptat, Xenia a învățat mai multe limbi străine; în afară de rusă și franceză, devenind o vorbitoare versată de germană și engleză. A ajuns o femeie iscusită și energică, inteligentă și cultivată, educată în spiritul bunelor maniere specifice epocii. Îi plăcea tenisul, se ținea bine în șa și, moștenind o înclinație din familie, era și o pianistă pricepută. Pe scurt, Smolny o formase admirabil pentru ceea ce însemna viața unei tinere din clasa superioară a Rusiei, care se integra firesc în cercurile diplomatice și ale înaltei societăți. Faptul că această educație avea să o lase total nepregătită în fața dificultăților pe care emigrarea le va aduce cu sine este o altă discuție.

În timpul vacanțelor de vară, Xenia făcea lungi călătorii cu trenul și cu trăsura pentru a-și vizita părinții în Erzurum. Între timp, ajunsese o adevărată femeie și a atras interesul unui tânăr dragoman de la Ambasada Rusiei,

Boris Bloom, care avea să devină secretarul lui Nikolai și viitorul ei soț.

Boris Edwardovici Bloom s-a născut în 1884, fiind fiul unui medic din Moscova, Edward Bloom. Unii dintre strămoșii săi veniseră, în perioade diferite, în Rusia din Olanda și din nordul Scoției în timpul domniei lui Petru cel Mare, care a încurajat o astfel de imigrație din dorința de a-și occidentaliza imperiul. Se spune că numele „Bloom” este de origine olandeză. Unii s-au întrebat dacă numele ar putea proveni de la niște strămoși evrei îndepărtați. „Mitropolitul Antonie nu a negat și nici nu a confirmat vreodată acest lucru”, spunea un părinte din eparhia sa, părintele Serghei Hackel. În orice caz, cu puține excepții, evreii aveau voie să trăiască doar într-o anumită regiune din Rusia, la distanță de Moscova, și, în mod cert, nu li se permitea să intre în serviciul diplomatic. Dacă au existat strămoși evrei, aceștia trebuie să fi trăit cu câteva generații în urmă. În vremea lui Boris, cei din familia Bloom erau, deși doar nominal, membri respectabili ai Bisericii Ortodoxe Ruse.

Deși familia Bloom s-a amestecat prin căsătorie cu ruși locali, de-a lungul generațiilor ea a menținut, totuși, legături cu rudele ei scoțiene. Doctorul Edward Bloom încă purta o corespondență cu o verișoară îndepărtată care trăia singură într-o cabană izolată din zona muntoasă a Scoției.

Într-o scrisoare, această dârză doamnă vârstnică a povestit vărului ei rus cum a descoperit într-o noapte un posibil hoț în fața casei sale. Privind pe fereastra de la etaj, l-a văzut urcând pe burlanul de scurgere, de-a lungul zidului. Apoi a luat un topor, a așteptat până când acesta s-a prins cu mâinile de pervazul ferestrei, i-a tăiat degetele, a închis fereastra și s-a dus la culcare. Când povestea această întâmplare, mulți ani mai târziu, Mitropolitul Antonie

remarca răutăcios că ceea ce l-a impresionat în mod deosebit a fost faptul că bătrâna a închis fereastra și s-a dus la culcare, lăsându-l pe hoț să suporte consecințele.

Când Mitropolitul Antonie era deja stabilit în Anglia și a călătorit pentru prima dată în Scoția pentru a vorbi acolo, o persoană din public i-a trimis o scrisoare pretinzând că este una dintre rudele sale scoțiene. A păstrat scrisoarea, având de gând să-i trimită, într-o zi, un răspuns; dar, atunci când a făcut acest lucru, persoana în cauză se mutase, iar legătura nu a mai fost reluată niciodată. („Ei bine, mă cunoașteți – spunea el oamenilor –, n-am fost niciodată genul de om care să scrie scrisori!”)

Viața familiei Bloom de la Moscova era rânduie mai sofisticat decât cea a verișoarei scoțiene. Medicul și-a educat copiii – trei băieți și o fată – acasă, cu profesori particulari după un program riguros, care includea pregătirea pentru dobândirea fluentei nu numai în rusă, dar și în latină, greacă și franceză. Aceasta i-a deschis tânărului Boris calea către însușirea competențelor sale lingvistice. Boris Bloom a continuat cu studiul matematicii la Universitatea din Moscova, după care a fost admis la Școala diplomatică a Ministerului de Externe, unde a studiat limbile orientale. Ambii frați aveau să moară de tineri. Sora lui s-a căsătorit cu un bolșevic și a pierdut legătura cu membrii familiei care reușiseră să supraviețuiască.

După ce a absolvit școala diplomatică, Boris a fost repartizat în Orientul Mijlociu, unde a devenit secretarul lui Nikolai Scriabin în Erzerum și pretendent la mâna fiicei sale. Xenia, cu cinci ani mai tânără decât Boris, nu avea firea retrasă a acestuia. Era mai expansivă, simplă și deschisă, după cum o caracteriza Mitropolitul Antonie. Cu toate acestea, cei doi s-au căsătorit. La început, cuplul a continuat să trăiască în Erzerum, bucurându-se de privilegiul de-a face parte din societatea diplomatică, iar în

timpul lor liber călărind și mergând la vânătoare în munți. Când a ieșit la pensie, în 1913, Nikolai Scriabin s-a stabilit cu Olga în Elveția. În anul următor, Boris a fost numit în mod oficial consul rus în Colombo. Funcția sa era doar nominală, astfel că, în loc să se îndrepte spre Orient, Boris a mers cu soția sa în vizită la părinții ei. Xenia era atunci însărcinată, iar unicul lor copil, un fiu, André Borisovici, viitorul Mitropolit Antonie, s-a născut în Lausanne în 19 iunie 1914.

Noul copil va moșteni statura mică, dreaptă a bunicului său, Scriabin, și frumoșii ochi căprui ai bunicii sale. Pe măsură ce a înaintat în vârstă, părul lui a căpătat culoarea părului bunicii, deși, pe când era copil, avea bucle blonde, angelice. De la tatăl său a moștenit firea rezervată și înclinația spre singurătate.

De la ambii părinți a primit religia sa nominală, fiind botezat în Lausanne de preotul ortodox rus al locului, Părintele Konstantin. La momentul respectiv, ceremonia nu a părut să aibă vreo însemnătate mai mare decât o poate avea pentru orice familie care nu merge la biserică. Nașa, mama lui Boris Bloom, era acasă, în Rusia, și a fost înregistrată ca nașă în absența ei. Faptul că această ceremonie de botez, cu totul formală pentru societate, avea să fie un fel de „bombă cu ceas” nu i-a trecut nicio clipă prin minte Părintelui Konstantin în timp ce l-a cufundat pe noul-născut de trei ori în cristelniță, potrivit rânduiei ortodoxe.

Patruzeci și șapte de ani mai târziu, când un oarecare episcop, Antonie de la Londra, proaspăt numit, a vizitat parohia Lausanne, bătrânul preot a fost luat prin surprindere când a fost întâmpinat cu următoarele cuvinte:

– Părinte Konstantin, mă bucur atât de mult să vă întâlnesc din nou!

– Îmi pare rău, trebuie să fie o greșeală, a răspuns preotul uluit. Nu țin minte să ne fi întâlnit vreodată.

– Ba da, desigur că ne-am întâlnit, insistă Episcopul Antonie. M-ați botezat!

Bătrânul a căutat în registrul parohiei pentru a arăta enoriașilor săi valoroasa înregistrare și, în cinstea ocaziei, a făcut un efort deosebit să citească, la Liturghie, Evanghelia în limba rusă, restul slujbei fiind oficiată în limba greacă. Din păcate, accentul său rusesc era atât de stângaci – limba pe care o vorbea zilnic fiind franceza – încât, dacă un enoriaș amabil nu i-ar fi semnalat acest lucru tânărului episcop dezorientat, acesta nu ar fi ghicit defel că era vorba de limba rusă.

Mitropolitul Antonie avea să relateze o întâmplare similară despre tentativa de a sluji, la un moment dat într-o greacă cu accent francez, într-o parohie din Irlanda, în fața unor credincioși care nu înțelegeau nimic.

Faptul că părintele Konstantin nu era familiarizat cu limba maternă nu constituia, în acele vremuri, un lucru neobișnuit în rândul rușilor occidentalizați ai clasei superioare. Nimeni nu a putut prevedea fervoarea naționalistă pe care avea să o genereze în curând emigrarea forțată. Dar ceea ce se putea întrezări în vara anului 1914 era spectrul războiului. Cum războiul bătea la ușă, familiei Bloom i s-a cerut să părăsească viața tihnită din Lausanne și să revină la Moscova împreună cu fiul lor de două luni.

Acolo au locuit împreună cu ceilalți membri ai familiei Scriabin într-o casă închiriată de compozitor, care este, în prezent, Muzeul Scriabin (pe strada Vakhtangova, aproape de strada Arbat). Zeci de ani mai târziu, în timp ce vizita casa, Mitropolitul Antonie a afirmat că se simte ca acasă în acel loc.

Bunicul Nikolai a murit în acel an, la vârsta de 65 de ani. O fotografie făcută spre sfârșitul vieții sale arăta că nu își pierduse deloc ținuta mândră și părea să confirme caracterizarea de om rigid, insensibil și despotic pe care Ale-

xander, fiul său, i-o făcuse. Totuși, Mitropolitul Antonie, când a ajuns el însuși la vârsta de optzeci de ani, a fost cuprins de o senzație diferită când a privit aceeași fotografie: l-a impresionat înfățișarea distinsă a bunicului pe care nu îl cunoscuse niciodată.

„Când mă privesc în oglindă, nu văd același lucru, spunea el melancolic. Bunicul părea atât de demn: genul de om care nu ar fi fugit niciodată ca să prindă un autobuz!”

Enoriașii Mitropolitului Antonie nu puteau fi decât recunoscători că episcopul lor, în ciuda incontestabilei sale autorități morale în biserică, a fost tocmai genul de om modest care, mai tânăr fiind, era gata să alerge după autobuz.

Pentru Olga, moartea lui Nikolai a fost prima din șirul pierderilor grele. Fiul ei mai mare a fost ucis în confruntările militare de la începutul războiului; apoi, în primăvara anului 1915, fiul ei vitreg, Alexander, a murit – se spune – chiar în ziua în care contractul de închiriere a apartamentului Vakhtangova expira. Compozitorul avea doar patruzeci și trei de ani. A existat o rudă mai îndepărtată a familiei Scriabin care s-a bucurat de o longevitate mai mare. Viacheslav Mihailovici Scriabin a devenit un bolșevic înflăcărat și a ajuns să dețină o funcție înaltă și de notorietate în timpul regimului sovietic. Era cunoscut mai ales după porecla sa de revoluționar, „Ciocanul” (Molotov). Oricât de deranjant era uneori acest aspect pentru familia sa, în anii de mai târziu, Mitropolitul Antonie se amuza oarecum la gândul că era rudă cu cineva care se opunea cu atâta vehemență convingerilor sale religioase și politice.

Bloom Boris a fost trimis în misiune diplomatică în Persia, unde avea să rămână în funcția de consul până la Revoluție, lucrând în mai multe orașe. Și-a luat cu el soția, copilul și mama soacră văduvă, care, deși avea numai cincizeci și ceva de ani, și-a asumat un rol foarte pasiv în cadrul familiei.

De Persia aveau să îl lege pe tânărul André primele amintiri ale copilăriei sale în cadrul unei vieți de familie obișnuite. Cât despre Rusia, aceasta a devenit un motiv de nostalgie, un univers cultural și spiritual pierdut, în care familia Bloom nu s-a mai întors niciodată.

Capitolul II

PRIMII ANI AI COPILĂRIEI (1916-1923)

„Una dintre primele mele amintiri sunt legate de Persia, pe când priveam o câmpie mare care se întindea până la orizont; iar în mijlocul ei era un cioban foarte mic, care își mâna turma de oi, așa cum fac ciobanii din Orientul Mijlociu.”

Mitropolitul Antonie va asocia, mai târziu, această imagine din copilărie cu cea a păstorului biblic, în special, cu imaginea lui Hristos, Păstorul cel Bun, mergând în fruntea turmei Sale. Această asociere era și mai semnificativă având în vedere atât faptul că propria viață va fi închinată misiunii de păstor spiritual, cât și că pe ușa dinspre vest a catedralei din Londra, în care și-a desfășurat aproape întreaga activitate, era gravată inscripția „Eu sunt Păstorul cel Bun.” Astfel că imaginea păstorului avea să cuprindă întreaga sa viață conștientă.

Persia îi trezea în minte și alte imagini, ca niște secvențe vii dintr-o copilărie lipsită de griji și relativ fericită. Cariera diplomatică a lui Boris Bloom presupunea deplasări frecvente și schimbarea locului de reședință. Familia a trăit în aproximativ zece locuri diferite în decursul celor șase ani cât au locuit în Persia, deși Mitropolitul Antonie, care a mărturisit că nu l-a pasionat niciodată geografia, nu putea menționa exact care fuseseră aceste locuri. Din caleidoscopul amintirilor, îi reveneau în minte porți mari de

oraș, probabil ale orașelor Teheran sau Tabriz, și frânturi din modul de viață agitat din Orientul Mijlociu, cu drumuri prăfuite și cu învălmășeală de cai, măgari și forfotă umană. Casa în care locuiau era mereu spațioasă, învecinându-se cu ambasada sau consulatul, așa cum era o casă pe care s-au dus să o vadă înainte de a se muta din nou. În viziunea copilului de cinci ani, una dintre particularitățile speciale ale acesteia era o grădină largă, năpădită de buruieni. Îi plăcea foșnetul pe care îl producea picioarele călcând pe iarba înaltă și uscată.

Cu doi ani înainte de aceasta, urgia Revoluției se dezlănțuia asupra Rusiei. Cu toate acestea, deși în acea vreme lumea adulților era cufundată în haos, viața lui André era protejată de amenințările care îi îngrijorau atât de tare părinții. În timp ce tatăl său se străduia să facă față situației diplomatice, ceilalți membri ai familiei au continuat să ducă o viață tihnită, înconjurați de servitori. Mitropolitul Antonie își amintea de această perioadă din viața sa ca fiind una fericită.

Totuși, au existat și momente mai întunecate. În afară de *pairidaeza* diplomatică – cuvântul persan *pairidaeza* înseamnă o grădină înconjurată de ziduri, termen din care provine cuvântul „paradis” – lumea devenise un loc periculos, și nu doar în sfera politică. Își amintea de animalele sălbatice vâdate de părinții lui și de câinii sălbatici care, odată, i-au sfâșiat câinele, ucigându-l. Un alt animal îndrăgit de el, o oaie, a avut, în cele din urmă, aceeași soartă. Se va referi, mai târziu, la această cruzime la care fusese martor ca fiind „terifiantă”, fără a da mai multe detalii despre impactul pe care l-a avut asupra firii sale sensibile.

Îi plăcea să vorbească pe larg despre obiceiurile ciudate ale oii, care au rămas întipărite în memoria sa până la o vârstă înaintată. În fiecare dimineață, animalul venea în

sala de mese, scotea cu dinții toate florile din vase și le așeza cu grijă pe masă, după care se urca pe canapea, unde stătea tolănită până când era alungată – la început cu furie, apoi cu o anumită îngăduință când aceasta ajunsese să facă parte din rutina zilnică.

Un animal care stătea permanent afară era un catâr. Acest animal nărăvaș trebuia folosit pentru inițierea lui André în echitație. Ajutat de servitorii persani, băiatul a petrecut multe ore încercând să-l încalece. După eforturile îndelungate de a-l prinde pe terenul larg din jurul casei și după ce a reușit să-l încalece, nu a fost ușor să-l facă să-i asculte comenzile. Avea „principiile” lui, după cum spunea Mitropolitul Antonie: un imbold încăpățânat de a merge în direcția opusă celei în care îl mâna tânărul călăreț. Astfel, pentru a-l face să o ia înainte, André trebuia să-l îndemne s-o ia înapoi, lovindu-l zdravăn peste coadă.

Abilitatea de a călări era esențială, deoarece transportul cu ajutorul cailor era ceva obișnuit în Orientul Mijlociu la începutul anilor '20. În Persia, unde pietonii nu erau atât de importanți, André a trebuit să învețe să se ferească din drumul călăreților. Abia după ce a împlinit șapte ani a văzut pentru prima dată o mașină.

Exista, totuși, un tren care parcurgea o distanță scurtă, până în orașul Kermanshah, iar călătoria cu el era captivantă nu numai pentru un băiețaș, ci pentru toți pasagerii. Când trenul pleca din oraș, trebuia să coboare la vale, călătoria fiind plictisitoare; întoarcerea era diferită. Locomotiva pufăia urmându-și drumul pe taluz până când ajungea la un pod arcuit, unde oprea la o haltă prăpădită. Toți bărbații coborau, iar nobilii și europenii mergeau pe lângă tren, în timp ce țărani împingeau trenul din spate peste pod. După aceea, toată lumea urca înapoi, iar locomotiva intra în oraș pufăind triumfător.

În primii patru ani de viață, André a avut o dădacă ru-soaică. Un incident care s-a petrecut în ziua angajării acesteia a fost o manifestare timpurie a îndărătniciei care-l caracteriza, în acest caz fiind vorba de un acces de furie copilărească. Refuzând să facă ceea ce îi ceruse mama sa, s-a aruncat pe podea și, timp de câteva ore, a urlat plin de furie și frustrare. Nefericita bună a încercat să intervină, dar Xenia a avut o altă idee. I-a cerut femeii să iasă din cameră, s-a așezat în fotoliu cu o carte în mână și a așteptat ca fiul ei să țipe până la epuizare. Când, în sfârșit, acesta s-a oprit, mama lui i-a spus doar atât: „Ai terminat? Acum, fă ce ți s-a spus.”

Spre deosebire de unii copii, el nu a ținut minte acest incident pentru a nu-i purta pică mamei sale. Dimpotrivă, a subliniat că nu și-a adus aminte de această întâmplare; ea a fost cea care i-a povestit-o câțiva ani mai târziu. În ciuda ocazionalelor izbucniri de revoltă, simțea că părinții săi procedau înțelept prin impunerea acestei discipline și că erau receptivi la temerile sale. Asemeni multor copii, îi era frică de întuneric; ei au acceptat acest lucru, fără a face vreo încercare de a-l „vindeca” de teama sa prin luarea în derâdere. La rândul lui, simțea afecțiunea lor delicată și sinceră. Susținea că nu a fost niciodată tentat să se refugieze într-o lume interioară așa cum fac mulți copii atunci când sunt supuși unei discipline stricte sau excesive.

Onestitatea era o virtute care i-a fost insuflată din leagăn, atât prin educație, cât și prin exemplu, deși, mult mai târziu în viață, și-a dat seama că minciuna poate fi necesară în situații extreme – și dădea un exemplu șocant care ilustra că sinceritatea necugetată, absolută, poate ucide. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, un membru al Rezistenței franceze era hăituit pe niște câmpuri de germani. S-a adăpostit repede la un fermier și l-a rugat să îl ajute, iar omul l-a lăsat să se ascundă în casa lui. Când au

sosit, soldații germani l-au întrebat pe fermier dacă l-a văzut pe fugar trecând pe lângă casă.

– Nu, a spus fermierul sincer.

Totuși, germanii erau siguri că omul pe care îl căutau a trecut pe acolo și i-au mai pus câteva întrebări.

– A intrat cineva în casă?

– Da, a recunoscut, din nou sincer, fermierul.

Germanii au început să caute în casă și, în curând, au găsit victima. În timp ce omul era târât afară, acesta a strigat către fermier:

– De ce le-ai spus că sunt aici?

– Sunt creștin, a răspuns fermierul. Eu nu mint.

Mitropolitul Antonie a relatat această povestire în una din predicile sale, răspunzând unei întrebări despre necesitatea minciunilor nevinovate. „Le spun fără ezitare”, a afirmat el, adăugând însă că, și atunci când este necesară, minciuna nu poate fi soluția ideală pentru un ucenic al lui Hristos, Cel Care este Calea, Adevărul și Viața. Ca preot, el amintea deseori oamenilor că diavolul este înșelătorul și tatăl minciunii.

În 1918, după Revoluție, bona a plecat, iar André a fost lăsat în grija zilnică a mamei și bunicii lui, care au continuat să-l protejeze de tulburările din lumea exterioară ce le alarmau și pe ele tot mai mult. Viața lui a continuat la fel de liniștită ca înainte – oarecum letargic, după propria mărturisire. În anii de mai târziu, avea să citeze o remarcă de-a bunicii sale: „Te-ai născut apatic.” Era o trăsătură pe care o considera o caracteristică obișnuită a rușilor; îi descria pe ruși ca fiind genul de oameni care nu erau niciodată excesiv de activi dacă puteau evita acest lucru.

În cazul său, a existat și o cauză fizică a lipsei de energie. Cât timp a locuit în Persia, a suferit de dizenterie. Era tot mai slab, dar a avut norocul de a supraviețui, deși, la vremea respectivă, nu considera supraviețuirea drept no-

roc. „Seara, obișnuiam să mă târăsc până la pat, bucuros că supliciul din timpul zilei se încheiase, nedorindu-mi altceva decât să mor”, își descria el trăirile de atunci legate de boală. Era prima din multele situații în care și-a exprimat dorința de a merge la culcare și de a nu se mai trezi. Lăsând la o parte boala, primii ani ai copilăriei păreau a fi perfecți în viața de exil a un copil din clasa burgheză. Acestei vieți îi lipsea, totuși, ceva: nu avea tovarăși de joacă de vârsta lui. Era un copil singur la părinți, crescut printre adulți. Este semnificativ faptul că nu a comentat niciodată negativ cu privire la această situație, atitudine care se potrivea firii sale introvertite, timide.

Inevitabil, deși erau momente când starea de singurătate îl apăsa, a fost învățat, de la o vârstă fragedă, să o depășească. Atunci când, la un moment dat, îndrăznise să spună: „Bunicuțo, mă plictisesc”, răspunsul ei prompt a fost: „Ei bine, du-te în camera ta și învață să nu te mai plictisești.”

Soluția la care Olga apela frecvent era, însă, mai eficientă. Îi plăcea să își asume rolul de bunică afectuoasă și petrecea ore întregi citindu-i, lucru care a devenit pentru André modul preferat de a-și petrece timpul. I-a citit toate poveștile clasice pentru copii în timp ce el asculta așezat alături sau întins pe dușumea, cu urechile ciulite, desenând ilustrații după povești. Avea o înclinație naturală spre desen, înclinație care l-a însoțit toată viața.

Olga îi citea și îi vorbea în franceză. Cu tatăl său vorbea în rusă, iar cu mama în ambele limbi. De la servitori a învățat persana și, deși părea că o uitase la scurt timp după ce plecase din țară, o păstrase subconștient în memorie pentru un timp. Se spune că la nouă ani, când se afla la școala cu internat din Paris și avea coșmaruri, striga în somn în persană, deși, în timpul zilei, nu-și putea aminti niciun cuvânt în această limbă.